

KİŞİLİK VE KATILIM

SİYASETİN PSİKOLOJİK BOYUTU

Dr. Merve BAŞARICI

RumeliYA

Editör / Editor
Prof. Dr. Alim YILMAZ

Yazar / Aothor
Merve BAŞARICI

Kitap adı / Book title
Kişilik ve Katılım
Siyasetin Psikolojik Boyutu

APA
Başarıcı, M. (2024). *Kişilik ve Katılım: Siyasetin Psikolojik Boyutu*. Kırklareli: RumeliYA.

Grafiker: RumeliYA
Kapak tasarım: Selen Gül ŞENTÜRK
Redaksiyon: Yakup YILMAZ

Yayın dili / Publication language: Türkçe / Turkish
Yayın no / Publication number: 58

ISBN
RumeliYA: 978-625-98097-8-6
Yayın tarihi / Date published: 2024

Baskı yeri / Printing house
Bulut Dijital Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Musalla Bağları Mahallesi İnciköy Sk. No:1/A Selçuklu / KONYA
Sertifika No:48120
Tel: +90 530 355 34 97
konya01@bizimdijital.com
www.kitapbastir.com

Adres / Address
RumeliYA Yayıncılık   Publishing
Karacaibrahim Mh. Nüzhet Somay Cd., No. 49 B Merkez, Kırklareli, Türkiye
Sertifika / Certificate No 48218
web: www.rumeliya.com
e-mail: editor@rumeliya.com

TEŐEKKÖR

İstanbul Medeniyet üniversitesinde doktora sürecine başladığım ilk günden itibaren gerek akademik gerek mesleki yaşamımda kılavuzluk eden, acısıyla tatlısıyla pek çok anılar paylaştığım sevgili danışmanım Prof. Dr. Alim YILMAZ'a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında emeği geçen ve verdiğim bütün kararlarda yanımda olan desteklerini esirgemeyen anneme ve rahmetli babama her zaman minnettar kalacağım. Bu süreçte bana destek olan arkadaşlarıma, akrabalarımaya teşekkür ederim.

Merve BAŞARICI

“İnsan doğası gereği siyasal bir hayvandır.”

ARİSTOTELES

Bu kitap, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programında hazırlanmış olan, Prof. Dr. Alim YILMAZ danışmanlığında yürütülen ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanan “Üniversiteli Gençlerin Kişilik Özelliklerinin Siyasal Katılım Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği” adlı tezden üretilmiştir.

İçindekiler

TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	1
GİRİŞ	1
1. KİŞİLİK KAVRAMI VE KURAMLARI	4
<i>Kişilik Kavramı</i>	<i>4</i>
<i>Kişilik Kuramları</i>	<i>5</i>
Psikodinamik Kuramlar	5
Davranışçı Kuram	9
Sosyal-Bilişsel Kuram	12
Ayrımcı Özellik Kişilik Kuramı	16
İnsalcıl/Varoluşçu Kuramlar	26
<i>Kişilik ve Siyaset</i>	<i>28</i>
2. SİYASAL KATILIM	33
<i>Siyasal Kültür</i>	<i>33</i>
<i>Siyasal Sosyalleşme (Siyasal Toplumsallaşma)</i>	<i>36</i>
<i>Siyasal Katılım.....</i>	<i>38</i>
<i>Siyasal Katılım Düzeyleri</i>	<i>41</i>
Verba ve Nie'nin Siyasal Katılım Düzeyleri	42
Lester W. Milbrath' a Göre Siyasal Katılım Düzeyleri.....	43
Robert Dahl'ın Siyasal Katılım Düzeyi Sınıflaması	43
Samuel Barnes ve Max Kease'in Sınıflandırması	46
<i>Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler.....</i>	<i>47</i>
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	53
<i>Araştırmanın Konusu ve Önemi.....</i>	<i>53</i>
<i>Araştırmanın Amacı.....</i>	<i>55</i>
<i>Evren ve Örneklem</i>	<i>55</i>
<i>Veri Toplama Aracı</i>	<i>56</i>
Bilgi Toplama Formu	56
Demokratik Katılım Ölçeği	56
Türk Kültürüne Uyarlanmış 5 Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği	57
<i>Araştırma Sorusu ve Hipotezler.....</i>	<i>57</i>

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	63
<i>Katılımcıların Demografik ve Siyasi Profilleri.....</i>	<i>63</i>
Demografik Değişkenler	63
Siyasal Parti Tercihi	66
İdeolojik Eğilimler	68
<i>Siyasal Katılım ile Kişilik Özelliklerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması</i>	<i>69</i>
Siyasal Katılımın Cinsiyet Göre Karşılaştırılması.....	69
Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	70
Kişilik Özelliklerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	73
Kişilik Özelliklerinin Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	74
<i>Siyasal Katılımın Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması</i>	<i>76</i>
Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması	77
<i>Siyasal Katılımın ile Kişilik Özelliklerinin Siyasal Partilere Göre Karşılaştırılması</i>	<i>82</i>
Siyasal Katılımın Siyasal Partilere Göre Karşılaştırılması	82
Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Siyasi Parti Tercihine Göre Karşılaştırılması	84
Kişilik Özelliklerinin Siyasal Partilere Göre Karşılaştırılması	88
<i>Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişki (Ki Kare Bağımsızlık Testi)</i>	<i>90</i>
Cinsiyet ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki.....	90
Cinsiyet ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki.....	91
Gelir Durumu ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki.....	91
Gelir Durumu ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki.....	92
Yerleşim Yeri Tercihi ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki	93
Yerleşim Yeri Tercihi ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki	94
Siyasi İdeoloji ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki.....	95
Siyasi Parti Tercihi ile Siyasi Parti Tercihinin Önemi Arasındaki İlişki.....	97
Siyasi Parti Tercihi ile Siyasi Parti Tercihinde Kararlılık.....	98
<i>Kişilik Özellikleri ile Siyasal Katılım Arasındaki İlişki</i>	<i>99</i>
<i>Kişilik Özelliklerinin Siyasal Katılım Üzerindeki Etkisi</i>	<i>102</i>
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	111
KAYNAKÇA	119

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Costa ve McCrae'nin Beş Faktör Kişilik Modeli	20
Tablo 2. Siyasal Katılımın Kavramları, Türleri ve Biçimleri	40
Tablo 3. Demografik Değişkenler.....	64
Tablo 4. Siyasal Parti Tercihi.....	66
Tablo 5. İdeolojik Eğilimler.....	68
Tablo 6. Kadın ve Erkeklerin Siyasal Katılım Düzeyleri	69
Tablo 7. Siyasal Katılım Alt Faktörlerinin Cinsiyete Göre Analizi.....	71
Tablo 8. Cinsiyete Göre Siyasal Katılım Alt Faktörlerinin Karşılaştırılması	72
Tablo 9. Cinsiyete Göre Temel Kişilik Özellikleri Düzeylerinin Karşılaştırılması	73
Tablo 10. Cinsiyete Göre Temel Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	74
Tablo 11. Siyasal Katılımın Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	77
Tablo 12. Gelir durumu ile Siyasal katılım Alt Boyutlarının Karşılaştırması	78
Tablo 13. Siyasi Tartışmalar Puanının Gelir Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırmalar	79
Tablo 14. Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması	80
Tablo 15. Siyasal Katılımın Siyasal Partilere Göre Karşılaştırılması	82
Tablo 16. Siyasal Katılım Boyutlarının Siyasi Parti Tercihine Göre Çoklu Karşılaştırmalar	83
Tablo 17. Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Siyasi Parti Tercihine Göre Karşılaştırılması	84
Tablo 18. Siyasal Katılım Alt Boyutlarının Parti Tercihine Göre Karşılaştırması	86
Tablo 19. Kişilik Özelliklerinin Siyasal Partilere Göre Karşılaştırılması.....	88
Tablo 20. Cinsiyet ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki	90
Tablo 21. Cinsiyet ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki	91
Tablo 22. Gelir Durumu ile Siyasi Parti Tercihi.....	92
Tablo 23. Gelir Durumu ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki.....	93

Tablo 24. Yerleşim Yeri Tercihi ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki.....	94
Tablo 25. Yerleşim Yeri Tercihi ile Siyasi İdeoloji Arasındaki İlişki	94
Tablo 26. Siyasi İdeoloji ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki.....	95
Tablo 27. Siyasi Parti Tercihinin Önemi ile Siyasi Parti Tercihi Arasındaki İlişki	97
Tablo 28. Siyasi Parti Tercihi ile Siyasi Parti Tercihi Kararlılığı Arasındaki İlişki	98
Tablo 29. Korelasyon Analizi	99
Tablo 30. Kişilik Özellikleri ve Siyasal Katılım Regresyon Analizi	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Freud'un Kişilik Yapısı

Şekil 2: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Şekil 3: Schwartz'ın Çembersel Değer Modeli

KISALTMALAR LİSTESİ

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

AK PARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

TKÖÖ: Türk Kültüründe Geliştirilmiş Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

DKÖ: Demokratik Katılım Ölçeği

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

GİRİŞ

Kişilik, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarını belirleyen sürekli ve tutarlı özellikler bütünüdür. Bu özellikler, bireylerin siyasi tutumları ve davranışlarını da etkiler. Siyasal davranış, bireyin siyasi sistemle etkileşimini ve siyasi süreçlere katılımını ifade eder. Kişilik, siyasi varlık olan insan beyninin en altında yer alan ve onun köklerini temsil eden en temel öğedir. İnsanların toplumun bir parçası olarak ve birbiriyle ilişki içinde nasıl düşündükleri, hissettikleri ve davrandıkları kişilik kavramından bağımsız düşünülemez. Allport (1929) bir kişinin siyasi doğasının kişiliğinden ayırt edilemez olduğunu ve politik görüşlerinin karakterini yansıttığını belirtmiştir. Buna göre, kişilik özellikleri insanların çevrelerine nasıl tepki vereceklerini belirlemede ana unsur olarak görülmektedir. Mondak (1994) "The Nature and Origins of Personality" (Kişiliğin Doğası ve Kökenleri) adlı eseri kişiliği davranış şekillendiren, biyolojik olarak etkilenen kalıcı psikolojik yapı olarak tanımlamaktadır (Mondak,1994; Allen,1994).

Kişiliğin siyasi davranış üzerindeki etkilerini anlamak için çeşitli teoriler ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bilişsel Kişilik Teorisi, siyasi yargıların bilişsel süreçler sonucunda anlık olarak oluştuğunu varsayar. Bu teoriye göre, insanlar bir aday veya konu hakkında bilgi alır, bu bilgiye yanıt verir ve kendi sonuçlarına varırlar. Değerler Teorisi ise, insanların değerlerinin ve siyasi eğilimlerinin, onların siyasi dünyaya ilişkin görüşlerine süreklilik getirdiğini iddia eder. Diğer önemli teoriler arasında Sosyal Kimlik Teorisi, insanların grup kimliklerinin siyasi davranışlarını nasıl etkilediğini inceler. Rasyonel Seçim Teorisi, bireylerin siyasi kararlarını bilinçli ve mantıklı bir şekilde aldıklarını öne sürer. Duygusal Yaklaşım Teorileri, duyguların siyasi karar verme sürecindeki rolünü vurgular.

Bu teoriler, rasyonel analizden duygusal tepkilere, sosyal kimliklerden bilişsel kısayollara kadar çeşitli faktörlerin bireylerin siyasi tercihlerinde nasıl rol oynadığını açıklar ve siyasi davranışları anlamak ve tahmin etmek için zengin bir çerçeve sunar.

Bu kitapta siyasi davranışın temelinde özsel niteliklerin yer aldığı ve siyasi davranışa etkide bulunduğu ve ancak çevresel faktörlerin belli oranda davranışları şekillendirdiğini ileri sürülmektedir. Siyasi davranışa ilişkin herhangi bir teorik veya ampirik açıklama, insanı farklı kılan kalıcı ve doğuştan gelen faktörleri dikkate almaması durumunda yetersiz kalacaktır. Nitekim çalışmamızda kullanılan Büyük beşli kişilik özellikleri (*Big Five Personality Traits*), kişilik özelliklerinin doğuştan geldiğini savunur. Bu temel, kişinin duygulara, tepkilere ve davranışlara yatkınlığını ifade eden ve kalıtsal olduğu varsayılan mizacını oluşturur. Bireyin bu temel mizacı üzerine çevresel faktörler inşa edilir. Bu model, kişilik özelliklerinin doğuştan geldiğini, ancak bu temelin çevresel faktörler tarafından da şekillendirildiğini ve

değiştirilebileceğini öne sürer. İnsanların kişiliklerini beş temel faktör üzerinden tanımlayan Büyük Beşli yaklaşımına göre, kişilik özellikleri zamanla ve farklı durumlarda nispeten tutarlı olma eğilimindedir (McCrae and Costa 2008, s.167) ve bu faktörlerin evrensel niteliği haizdir.

Büyük beşli teori, kişilik özelliklerinin değişmez olmadığını da savunur. Deneyimler ve yaşanan zorluklar, bireyin kişilik özelliklerinde önemli değişikliklere yol açabilir (Spencet, 2011). Örneğin, doğuştan utangaç ve içe dönük bir mizacı olan birey, destekleyici ve sevgi dolu bir aile ortamında büyürse, zamanla daha dışa dönük ve sosyal hale gelebilir.

Bazı durumlarda kişiliğin davranış üzerindeki etkileri durumsal güçlerle etkileşim halinde ortaya çıkar. Durumlar arasında bireysel farklılıkların belirlenmesi özelliklerin olası önemini göstermektedir. Hepimiz sakın arkadaşımızın birden fazla konuda sakın -gergin arkadaşımızı uçuruma sürükleyecek durumlarda dahil olduğunu görmüşüzdür. Yani, kişilik özellikleri hem doğuştan gelen genetik yatkınlıklarla belirlenir hem de çevresel etkilerle şekillenir. Bu nedenle, kişilik özelliklerinin gelişiminde genetik ve çevresel faktörlerin birlikte değerlendirilmesi önemlidir. Genetik araştırmalar, kişilik özelliklerinin önemli bir kısmının kalıtsal olduğunu göstermiştir, ancak Loehlin ve meslektaşları (1998), çevresel faktörlerin de kişilik gelişiminde kritik rol oynadığını savunmaktadır. Örneğin, aile ortamı, eğitim, sosyal ilişkiler ve kültürel faktörler, kişiliğin şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir.

Dolayısıyla Büyük beşli kişilik özelliği (Big Five Personality Traits), kişiliğin tamamen doğuştan belirlenmediğini, aksine genetik ve çevresel etkileşimlerin bir ürünü olduğunu savunmaktadır.

Bu çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm, araştırmanın farklı yönlerini ele alarak bütünsel bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Birinci Bölüm: Kişilik Kavramı ve Kuramları Bu bölümde, kişilikle ilgili kavramsal çerçeve detaylandırılmıştır. Politik psikoloji literatüründe yaygın olarak kullanılan kişilik kuramları ele alınmış ve çeşitli teorik yaklaşımlar incelenmiştir. Kişiliğin siyasetteki rolü ve önemini anlamak için geçmiş araştırmalar gözden geçirilmiş, kişilik ve siyaset arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kişiliğin siyasal davranışlar üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

İkinci Bölüm: Siyasal Katılımın Temel Kavramları Siyasal katılım konusuna geçmeden önce, siyasal kültür ve toplumsallaşma süreçleri açıklanmıştır. Ardından, siyasal katılımın tanımı yapılmış ve çeşitli düzeyleri incelenmiştir. Siyasal

katılımı etkileyen faktörler kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve bu faktörlerin katılım üzerindeki etkileri detaylandırılmıştır. Son olarak, siyasal katılım ile kişilik arasındaki ilişki kurulmuş ve siyasal katılımın kişilik belirleyicilerinde bahsedilmiştir. Bu bölümde, kişilik özelliklerinin siyasal katılım üzerindeki etkileri ve bu konudaki literatür tartışılmıştır.

Üçüncü Bölüm: Araştırma Yöntemi Bu bölümde, araştırmada kullanılan yöntemler detaylandırılmıştır. Evren ve örneklem seçimi, araştırma modeli, araştırma soruları ve hipotezler açıklanmıştır. Ayrıca, veri toplama süreci ve kullanılan formlar ile ölçekler hakkında bilgi verilmiştir. Verilerin toplanmasında iki ana ölçek kullanılmıştır: biri siyasal katılımı, diğeri kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik olarak tasarlanmıştır.

Dördüncü Bölüm: Bulgular ve Yorumlar Bu bölümde, elde edilen bulgular sunulmuş ve analiz edilmiştir. Verilerin analizi için IBM SPSS Statistics programı kullanılmıştır. Bulgular, araştırma soruları ve hipotezler ışığında yorumlanmış, elde edilen sonuçların literatürle ilişkisi değerlendirilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme: Çalışmanın sonunda, sonuç ve değerlendirme bölümü yer almaktadır. Bu bölümde, araştırmanın bulguları özetlenmiş, elde edilen sonuçların önemi ve uygulama alanları tartışılmıştır. Ayrıca, araştırmanın sınırlamaları ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur. Çalışmanın genel değerlendirmesi yapılarak sonuç kısmı tamamlanmıştır.

1. KİŞİLİK KAVRAMI VE KURAMLARI

Çalışmanın bu bölümünde, kişilikle ilgili kavramsal çerçeve detaylandırılmıştır. Politik psikoloji literatüründe yaygın olarak kullanılan kişilik kuramları ele alınmış ve çeşitli teorik yaklaşımlar incelenmiştir.

Kişilik Kavramı

Sıkça kullanılan, bilimsel olarak incelenen ve açıklanmasına yönelik farklı yaklaşımlar olmasına rağmen “kişilik” sözcüğü üzerinde anlaşılmaya varılmış genel bir tanım bulunmamaktadır. Türk dil kurumunun tanımına göre kişilik 1) “bir kişiye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet”, 2) “insanlara yakışacak durum ve davranış”, 3) “bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü” anlamına gelmektedir. Her zaman ve her durum için gözlemlenebilir olan kişinin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanır (Burger, 2006, s.23). Tanımda geçen tutarlı davranış kalıplarını her zaman ve her şartta gözlemleyebiliriz. Kişilik içi süreçler ise içimizce gelişen nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri kapsar. Feist ve feist’ e (2008) göre kişilik “bir kişinin davranışına bireysellik ve tutarlılık katan göreceli olarak kalıcı kişiye özgü mizaç ve karakter özelliklerinden oluşur”. Bu tanımda karşımıza çıkan mizaç ve karakter birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Mizaç doğuştan gelen kişiliğin değişmez biyolojik yanıdır. Karakter aile, toplum ve kültür ile etkileşim sonucu oluşan kişiliğin ahlaki yani değişebilen yanıdır. Bir kişinin ağırkanlı-tez canlı veya içe dönük-dışa dönük, sıcak kanlı-soğuk kanlı olması mizacıyla ilgiliyken yardımsever ve dürüst olması karakteriyle ilgilidir. Kapsamlı olarak tanımlanacak olursa kişilik “bireyin kendisi ve dış dünya ile ilişkisinde nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını belirleyen zaman içinde tutarlı, sürekli, tahmin edilebilir, kişiye özgü nispeten durumdan bağımsız bir özellik örüntüsüdür”.

Psikoloji biliminde pek çok kişilik kuramı bulunmaktadır. Schultz 1981; tarafından psikanalitik, neo-psikanalitik, kişiler arası, özellik, gelişimsel, hümanist, bilişsel, davranışsal ve sınırlı alan olmak üzere dokuz kategoride belirlenmiş yirmi adet kişilik kuramı ele alınmıştır (Cottom, Mastors, Preston ve Dietz, 2017, s.43).

Her kuramcı kendi kuramlarının penceresinden bakarak kişiliği tanımlamaya çalışmıştır. Böylece birbirinden farklı perspektiflere sahip kuramlar ortaya çıkmıştır. Kişiliği anlatmaya çalışan bu yaklaşımlar bir fille karşılaşan beş kör adamın hikâyesine benzemektedir. Hikâyede beş kör adamdan her biri filin ayrı bir parçasını tutarak birbirine filin nasıl bir hayvan olduğu anlatmaya çalışırlar.